

Jiří
Padevět

Třísky svobody

Povídky
zpoza
ostnatého
drátu

Host

© Jiří Padevět, 2025

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2025

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-2732-8 (PDF)

ISBN 978-80-275-2733-5 (ePUB)

ISBN 978-80-275-2734-2 (MobiPocket)

Tlumok na něj zíral s otevřenou tlamou jako nějaké hladové zvíře. Chvilí se díval do té temnoty, ze které se linula podivná vůně, složená snad z kůže, mnohokrát zmolklého plátna, drobečků, dávno seschlých do tvrdosti diamantu, skvrn od čaje z prasklé termosky a ještě něčeho, zíral a čekal, jestli hladové zvíře nezavrčí, nezapřede nebo třeba něco neřekne. Pak do tlamy strčil složené manšestrové kalhoty. Vypadalo to trochu jako obětina temnotě, trochu jako kouzelnický pokus o zmizení kalhot před dětským publikem a trochu jako obyčejné balení na výlet. Vytáhl obě ruce a tlama zůstala otevřená. Otočil se ke stolu, na kterém stály pevné pohorky a tvářily se, že každou vteřinou vyrazí ven. Ucpal jim chřtány tlustými pletenými ponožkami, které ve svých smyčkách ukrývaly matčinu neko-nečnou péči. Měl je už pár let, několikrát v nich lyžoval, bruslil, párkrát i v zimě spal, když došlo uhlí. Pořád držely pohromadě, máma tenkrát evidentně všechna oka a smyčky pečlivě utáhla. Strčil boty do plátěného pytle a počkal, až usnou. Pak je nabídl otevřenému tlumoku. Zmizely, a tentokrát se nemohl zbavit pocitu, že tlumok úplně potichu, ale přesto zřetelně zamlaskal. Další potravou byl svetr s rolákem, šála, trenýrky a nátělníky a nakonec košile. Tlama už nebyla tmavá a nekonečná, hladové zvíře dostalo tak nažrat, že se možná chystalo něco z ošacení vyzvracet. Na stole zůstala z krmení hladového zvířete už jen bible, tři kapesníky a pouzdro s holicími potřebami. Vojtěch Rygal zabalil bibli, holení i kapesníky. Když cpal kapesníky do škvíry mezi bibli a košilemi, došlo mu, že jsou na nich proužky v barvě trikolory. Hodiny na stěně se ozvaly, a tak poznal, že už je čtvrt. Nejvyšší čas vyrazit na nádraží.

Vojtěch Rygal se narodil v roce 1910. Vystudoval gymnázium a bohosloví, stal se knězem a zároveň byl aktivním skautem, sportovcem a publikoval v katolickém tisku. Po druhé světové válce vyučoval náboženství na obecné a měšťanské škole v Holešově. Po komunistickém převratu mu bylo zakázáno vyučovat, mimo jiné i proto, že se netajil svými protikomunistickými postoji. Nakonec se Vojtěch Rygal s několika přáteli rozhodl, že raději opustí svou vlast, než aby žil v komunistické tyranii. Při pokusu o přechod státní hranice na Chebsku byl 27. března 1948 zastřelen pohraniční hlídkou. Jednalo se o prvního duchovního zavražděného komunistickým režimem.

Tma se lepila na okno jako tmavý lesní med a Věra měla chuť to sklo olíznout. Pak jí došlo, že tma nebude sladká, a i kdyby byla, musela by okno otevřít a olíznout ho zvenku. Dostala na med velikou chuť, cítila, jak se jí v puse začínají plazit sliny, a nos se snažil zachytit vůni lesa. Jestli dobře porozuměla vzrušenému rozhovoru rodičů, do lesa dnes v noci půjdou, tak třeba tam na nějaký med narazí. Chuť byla tak intenzivní, že musela rychle od okna odstoupit a začít dělat něco jiného. Jenže nevěděla co. Chvilí pozorovala matku, která skládala oblečení a pak ho cpala do batohu. Měla pocit, že ten chřtán začne každou vteřinou křičet, a trochu se toho temného otvoru začala bát. Naštěstí matka batoh za chvíli naplnila a rázným utažením šňůrky jej zavřela. Batoh ani nestačil zakňourat. Otec stál u umyvadla, měl o něho opřené ruce, ale vodu si na ně nepustil. Díval se na sebe do zrcadla, pak si pohladil tvář, asi aby zjistil, jestli se přece jenom nemá před cestou oholit. Věra ho ráda pozorovala — když si naplácal na obličej pěnu na holení, vypadal pak jako Mikuláš. Jenže teď to na holení moc nevypadalo. Ostatně Mikuláš chodí v prosinci, a ne v dubnu, pomyslela si Věra Prošvicová.

Rodina Jana Prošvice, podnikatele narozeného v roce 1907, byla zřejmě první obětí Akce Kámen, během které komunistická Státní bezpečnost vytvořila falešnou státní hranici a pomocí svých agentů, převlečených do amerických a německých uniforem, vytvářela dojem, že se uprchlíkům podařilo dostat do svobodného světa. Rodina Jana Prošvice byla takto zmanipulována a zatčena. Jan Prošvic byl umístěn do pracovního tábora, odkud se mu podařilo uprchnout a přejít hranici do Německa. Jeho manželka Jiřina byla propuštěna, komunistická justice konstatovala, že byla svedena. Žila se svými dcerami ve velmi nuzných podmínkách, veškerý majetek rodiny Prošviců komunistický režim ukradl. Vilu manželů Prošvicových koupil v září 1949 Antonín Zápotocký.

Pozoroval hrnek s čajem, jako by to byla malá noční šelma s očima plnými tmy. Měl děsnou žízeň, ale zároveň se bál, že když se napije, bude se mu zase chtít na záchod. Když byl na klozetu brzy ráno, řezalo to, jako by jeho močový měchýř produkoval místo moči skelnou vatu a písek. Udělal dva kroky k hrnku, zakryl mu dlaněmi ty oči plné tmy a napil se. Za tři vteřiny mu bylo jasné, že bez další strastiplné cesty na klozet se to neobejde. V noci byl taky, ani pořádně nevěděl kolikrát. Pamatoval si jenom to řezání, které pálilo až v očích. Taky si pamatoval roh knihovny, který ho při jedné z cest setmělým bytem nabral do boku, jako by si hrál na berana. Byl přesvědčený, že za světla by si nábytek nic takového nedovolil. Dopil čaj z heřmánku, položil hrnek a začal hledat sirky, aby zapálil hořák a pomučil na něm konvici s vodou. Už to řezalo, i když nemočil. Sirky se někam odporoučely, nakonec je našel pod vlhkou utěrkou. Pár jich vysypal, ale nakonec se mu jednu zapálit podařilo. Plyn chytil hned, bylo slyšet, jakou má ze svých modrých plamenů radost. Obětoval plamenům konvici, a než začala nenávistně syčet, zase se chvíli kroutil, jak to řezalo. Kroutil se i v očekávání věcí příštích, protože dveře od klozetu na něj už dvakrát mrkly. Opařil heřmánek v sítku položeném na hrnku, odstavil konvici a vykročil k záchodku. Okénko do světlíku se na něj šklebilo, jako by mu to přálo. Zhodnotil svoji situaci a raději si na mísu sedl. I navzdory tomuto opatření ho řezavá bolest na chvíli zmuchlala jako starý papír. Když bylo po všem a řezání na chvíli přestalo, napadlo ho, jestli nemá kapavku. Ale kde by k ní asi tak přišel, na sekretariátu těžko. Natáhl si kalhoty a pak nahlas zaklel, protože se zase ozvala žízeň. Do bytu se najednou zařízí zvonek z chodby, řezalo to skoro jako ta moč, plná snad i kousků skla. Zvuk se odrazil od nábytku a stěn a poskakoval po bytě jako ztracený míč kluků z ulice. Kdo to může být, pomyslel si Augustin Schramm.

Augustin Schramm se narodil v roce 1907 v Liberci do německé rodiny. Od mládí se pohyboval v komunistickém prostředí, ve dvacátých letech 20. století studoval na Mezinárodní leninské škole v Moskvě. Ve třicátých letech byl členem Ústředního výboru Komunistické strany Československa. V roce 1939 odešel do Sovětského svazu a připojil se k zahraničnímu protinacistickému odboji, zároveň se zřejmě stal spolupracovníkem sovětské tajné služby NKVD. Významně se podílel na přípravě sovětských výsadků do Protektorátu Čechy a Morava. Po válce se stal vedoucím partyzánského oddělení ÚV KSČ a vysokým funkcionářem Sdružení českých partyzánů. Dne 27. května 1948 byl na prahu svého bytu zavražděn. Za tuto vraždu byl v politickém procesu odsouzen k trestu smrti a v roce 1949 popraven Miloslav Choc, český protikomunistický odbojář, jehož vina nikdy nebyla spolehlivě prokázána.

Jak krájela koláč, vůně v kuchyni byla čím dál silnější a proplétala se s vůní čaje, který si před pár minutami uvařil. Podíval se na ni, ona zvedla hlavu a usmála se. Koláč se nechal porcovat bez odporu, jenom kompotované třešně krvácely, až těsto kolem nich rudlo. Ustrkl z hrnku a všiml si, že v okraji je drobná prasklina, od které se táhne skoro neviditelná nitka. Chtěl se podívat, jestli vede až na dno hrnku, ale pak toho nechal, protože hrozilo, že hnědá tekutina hrnek bez varování opustí a rozběhne se po kuchyni. Znovu ustrkl, odložil hrnek a obešel stůl, aby ji mohl obejmout. Se smíchem se vykroutila a v žertu mu zahrozila nožem. Pak tím samým nožem podebrala jeden kousek koláče a přesunula ho na talířek s modrými kvítky. Třešně na řezu pořád trochu krvácely. Poodhrnul záclonu na okně a podíval se do ulice. Za chvíli budou Vánoce, a sníh nikde. Pevně doufal, že ten klobouk, co jí koupil pod stromeček, zahrabal v komoře tak důkladně, že ho žena nenajde. Pak pro ni měl ještě náramek, ale ten zamkl do psacího stolu. Vyndal si ze šuplíku v kredenci lžičku, a pak ji zase vrátil, bude stačit ta, kterou si míchal čaj. Jak se do hrnku pro lžičku sápal, zaslechl z koupelny proud vody. Úplně zapomněl, že si napouští vanovou lázeň. Rychle kousl do koláče a odešel do koupelny. Svlékl si župan i pyžamo a zastavil vodu. Strčil pod hladinu ruku a shledal, že koupel je teplá tak akorát. Vtkročil do vany, chodit po vodě mu nikdy nešlo, a tak se rychle posadil. Voda ho objala ještě jemněji než on před chvílí manželku. Opřel si zátylek o obrubu vany a pozoroval strop. Dělal to tak vždycky, promítal si na něj staré příběhy a šarvátky. Když u domovních dveří zazvonil zvonek, vůbec neměl představu, jak dlouho už se maceruje. Slyšel kroky, pak manželka nakoukla do koupelny a řekla mu, že je tady nějaký esenbák. Karel Kutlvašr vstal a začal se utírat do hrubého žlutého ručníku.

Karel Kutlvašr se narodil v roce 1895. Vystudoval obchodní školu a poté začal pracovat jako úředník. Od roku 1913 byl zaměstnaný v Kyjevě u firmy, která dovážela do Ruska zemědělské stroje. Po vypuknutí první světové války se přihlásil jako dobrovolník do České družiny, která později tvořila základ československých legií v Rusku. Během bojů se mnohokrát vyznamenal, účastnil se i bitvy u Zborova. Do Československa se vrátil v roce 1920 v hodnosti podplukovníka. Stal se profesionálním vojákem a již v roce 1928 dosáhl hodnosti brigádního generála. Od roku 1939 se účastnil protinacistického odboje a v květnu 1945 velel Pražskému povstání. Dosáhl německé kapitulace ještě před příchodem jednotek Rudé armády, což jak sovětští, tak čeští komunisté považovali doslova za zradu. Na nátlak sovětských orgánů mu čeští komunisté komplikovali vojenskou kariéru a po komunistickém převratu byl Karel Kutlvašr z armády okamžitě vyhozen. Zatčen byl po provokaci agentů 5. oddělení Hlavního štábu, tedy vojenské kontrarozvědky. Podle komunistické justice připravoval protikomunistické povstání, což naprosto neodpovídalo skutečnosti. Přesto byl Karel Kutlvašr, hrdina prvního i druhého odboje, odsouzen k doživotnímu trestu odnětí svobody a degradován na vojína. Propuštěn byl na amnestii v roce 1960 a o rok později zemřel.

Zabočil z hlavní ulice ke kostelu a na chvíli se zastavil. Z plakety na pomníku ho pozoroval místní zvěčněný spisovatel, kterému únorová psota evidentně vůbec nevadila. Podíval se na hodinky a zjistil, že má ještě chvíli čas. Zdálo se mu, že se na něj spisovatel šklebí, což nemohl nechat jen tak. Rozhlédl se po okolních domech, v jednom se svítilo, ale světlu se pod záclonou podařilo proplazit jen na předzahrádku, pozvracenou několika koláči špinavého sněhu. Nejdřív plánoval vyběhnout těch pár schodů k pomníku a se spisovatelem si pěkně zblízka pohovořit, ale nakonec se sehnul, uplácal ze sněhových zvratků kouli, zamířil a vypálil. Koule proletěla pláckem a trefila hranu pomníku. Pokrčil rameny a pak se prudce otočil, protože přijížděl automobil. Podle zvuku mířil k faře. Obešel kostel a kryt svatými Petrem a Pavlem opatrně vykoul k budově fary. Automobil právě zastavil a dva pruhy světla se stáhly zpátky do reflektorů jako noční zvířata do svých skrýší. Na faře se svítilo ve dvou oknech v přízemí a v jednom v prvním patře, ale světlo jako by se bálo vyjít před dům. Naštěstí si dva muži, kteří vystoupili z automobilu, zapálili cigaretu. Plamínek zapalovače jim setřel tmou z obličejů a Karel Sabela uslyšel svůj úlevný výdech. Nebyli to estébáci.

Karel Sabela se narodil v roce 1917. Vystudoval gymnázium, ale následná studia bohosloví nedokončil. V květnu 1938 nastoupil vojenskou službu a vojákem zůstal. V roce 1939 odešel z Protektorátu Čechy a Morava do zahraničí, nejdříve sloužil ve Francouzské cizinecké legii a poté se připojil k zahraničnímu protinacistickému odboji. V roce 1944 se účastnil vylodění spojeneckých jednotek v Normandii a následně obléhání přístavu Dunkerque. Obdržel několik válečných vyznamenání. Po druhé světové válce zůstal v armádě, v roce 1946 vstoupil do Komunistické strany Československa. Po komunistickém převratu v roce 1948 se však zapojil do protikomunistického odboje a do příprav vojenského převratu, kterým měl být svržen komunistický režim. Jedna z posledních schůzek odbojářů se konala na faře v Kralovicích. Příprava akce byla prozrazena a většina odbojářů zatčena. Karel Sabela byl odsouzen k trestu smrti a 19. července 1949 v Praze na Pankráci popraven. Před popravou pronesl tato poslední slova: „Odsoudila nás lůza, která se domohla násilím moci a v mezích zákonů, které si sama dala, loupí, krade a vraždí.“

Půlnoc zvědavě nakukovala oknem do strážnice, ale jinak byl všude klid. Měl chuť zatáhnout záclonku, aby si tma nevykoukala oči, ale pak raději přiložil do kamen lopatku uhelné drti nebo koksů nebo co to zbylo od zimy. Byl sice květen, ale v noci byla pořád zima, že se klika od strážnice klepala jako ratlák. Jak přikládal, několika jiskřičkám a uhlíkům se podařilo vyskočit do místnosti. Většina jiskřiček chcipla, než dopadly na zem, ale jedna zamířila k oknu, jako by se chtěla vydat do noci. Celou cestu se držela v pořád stejné letové hladině a nakonec se jí podařilo zakousnout do záclonky a udělat si malý otvor, kterým se dala tma pohodlně sledovat. Udělal tři kroky k oknu, pro jistotu si naslinil dva prsty a v malém otvoru způsobil povodeň, rozsahem odpovídající drobnému flusanci. Pak se vrátil ke kamnům, aby se vypořádal s uhlíky. Některé už to vzdaly samy, jeden doutnal jako vánoční františek, tři žhnuly, jako by chtěly zapálit nejen strážnici, ale celé letiště. Na dva postupně dupnul erární holínkou a pomyslel si, že výstrojní součástky jsou alespoň k něčemu. Pak se usmál, protože ho něco napadlo. Natáhl se pro sako od uniformy a z kapsy vyprostil balíček cigaret. Jednu vyklepl, padl na kolena, jako padával kdysi v kostele, položil hlavu na zem, až ucho zaprotestovalo, a pak si od uhlíku připálil. Cigaretu se usmála, až zčervenala. Václav Pochobradský se s rozesmátou cigaretou zvedl na ruku, usoudil, že pro ostrahu letiště toho dneska v noci už udělal dost, a svalil se na kanape. Dal si tři pořádné šluky a pak cigaretu raději opatrně uhasil, protože se mu tmou venku i teplem uvnitř začaly klížit oči. Převalil se na bok, zív, až se přezka opasku orosila, a chystal se na chvíli zmizet ze služby, ze strážnice, z letiště i ze světa. Jenže pak se prudce otevřely dveře a někdo ze tmy po něm chtěl, aby dal ruce vzhůru. Chvilí si myslel, že už je to sen, ale nebyl. Vyskočil rychleji než před chvílí uhlíky z kamen a udělal, co neznámý hlas požadoval.

Skupina přátel, z nichž někteří byli bývalí letci, vedená Vlastimilem Klenovským, se na letišti v Chocni pokusila zneškodnit ostrahu příslušníků SNB a zmocnit se dvou letadel. Policista Václav Pochobradský se nechal přemoci prakticky bez odporu. Druhý policista Josef Bernard, který místo obchůzky po letišti odpočíval v kokpitu jednoho z letadel, se s útočníky přetahoval o svoji pušku a náhodný výstřel ho lehce zranil na ruce. Prosil útočníky, aby ho příliš důkladně nesvazovali, a ti mu bohužel vyhověli. Bernard se z uvolněných pout vyprostil a posádku druhého letadla, která ještě nestačila odstartovat, chladnokrevně postřílel. Vlastimil Klenovský a Heda Prokopová byli na místě mrtvi, Zdeněk Mikš těžce zraněn a později dopaden. Odsouzen byl ke třiceti rokům odnětí svobody. Josef Bernard byl sice za vraždu dvou lidí vyšetřován, ale odsouzen nikdy nebyl.

Aby zahnal nervozitu, špičkou boty nabral pod obrubníkem odštěpek dlažební kostky, co nejspíš nestál dlaždičům za úklid, a vykopl ho na chodník. Dva z hloučku se po tom zvuku ohlédlí, ale do fotbálku se nikomu zjevně nechtělo. Nad hloučkem, který vedoucí obklopoval, se vznášelo něco mezi napětím a nadšením. Vonělo to trochu ulicí, která čekala na metaře, trochu květnovými květy, které se jako lavina draly z dejkických parků. A taky trochu tím nedopitým pivem, co zřejmě už od večera smutně zvětrávalo v púllitru, odvážně balancujícím na nakloněném parapetu hospodského okna. Taky byl ve vzduchu trochu cítit benzin, asi tudy nedávno projel automobil. Znova kopl do kousku šutru a k hloučku se přišoural. Všichni kluci na vedoucí viseli očima a snažili se zachytit každé její slovo, pronášené do městské noci ztišeně, ale rozhodně. Slova se odrážela ode zdi domu i od dvou popelnic, které se k sobě tulily na hraně průjezdu, jako by si povídaly o odpadcích ve svých útrokách. Možná se ty plechové nádoby milovaly aspoň tak, jako všichni kluci z oddílu milovali ji. Někteří tu byli jenom kvůli ní, další třeba proto, že komunisti sebrali rodičům krámek či dílnu. Najednou její hlas zanikl pod zvukem motorů a brzd tří automobilů. Chlapi z aut evidentně věděli, kam sáhnout nejdřív, první pouta totiž zacvakla na zápěstích Dagmar Skálové. Většina skautů nestačila ani vydechnout, popelnice se dál klidně tulily a pivo si větralo, jako by se nic nestalo.

Dagmar Skálová se narodila v roce 1912. Vystudovala gymnázium a od třicátých let 20. století byla aktivní ve skautském hnutí, kde získala přezdívku Rakša. Po komunistickém převratu se spolu se svým manželem Karlem Skálou okamžitě zapojila do odboje proti tyranii a do příprav takzvaného Prokešova puče, jednoho z pokusů o likvidaci komunistického režimu. Prokešova skupina byla infiltrována agenty Státní bezpečnosti a 5. oddělení Hlavního štábu a pokus o povstání byl udušen, ještě než začalo. Skauti měli během povstání plnit úlohu spojek a zdravotníků. Během vyšetřování vzala Dagmar Skálová veškerou vinu na sebe, vyšetřovatelům tvrdila, že skauti neměli o připravovaném povstání ani tušení a vše považovali za noční bojovou hru. Zachránila tak desítky mladých lidí před komunistickou perzekucí. Sama byla v srpnu 1949 odsouzena k doživotnímu trestu odnětí svobody. Vězení opustila až v roce 1965 jako jedna z posledních politických vězeňkyň.

Za oknem vlaku se do krajiny pomalu zařezávalo předměstí. Kvetoucí stromy střídaly natažené šňůry, ozdobené schnoucím prádlem všemožných barev a tvarů. Na jedné zahrádce se na šňůře líně protahoval povlak na peřinu a i přes ušmudlané okno vlaku bylo vidět, že už má nejlepší léta za sebou a nutně by potřeboval několik záplat. Vzpomněl si, že jednou taky spal pod takovým vetchým povlečením a ráno se mu málem nepodařilo vyprostit palec levé nohy, zapletený nočními běsy do díry v látce tak důkladně, že pomalu začínal modrat. Vzpomínku přerušilo klinkání výstražného zvonku na železničním přejezdu. Otočil za tím místem hlavu a blikající červené světlo na chvilku vykouzlilo z čekajícího chlapce s bicyklem rudou čertí příšeru. Vlak jel krokem, k nádraží už to není daleko. Najednou dostal hlad, ale sundávat batoh ze sítě nad lavicí už asi nemělo smysl, i když myšlenka na ten kus chleba a salámu, co si zabalil na cestu, se změnila ve vůni a dráždila žaludek. Utřel si pusou rukávem, protože se nemohl zbavit pocitu, že trochu slintá. Vlak zaskřípal, dobrzdil, zastavil a za oknem se zhmotnila nádražní budova. Vstal, sundal batoh a hodil si ho na záda. Vagonem se motali pracující i nepracující, tělnatý pán v černém obleku se snažil ze sítě nad hlavou vysvobodit pouzdro na lesní roh a trochu to vypadalo, jako když Láokoón zápasí s hady, jenom synové už asi vystoupili. Nakonec se vymotal na peron a očima začal hledat volnou lavičku, kde by se zakousl alespoň do toho chleba. Z jedné lavičky se právě zvedl pán, a tak k ní zamířil. Jenže pán došel k němu a prořízl vzduch dvěma slovy: „Státní bezpečnost.“ Batoh sebou škuibl, jako by se chtěl sám dát na útěk, ale pánové tu najednou stáli tři. A je to v hajzlu, pomyslel si Karel Pecka.

Karel Pecka se narodil v roce 1928 a roku 1948 maturoval na obchodní akademii v Českých Budějovicích. Po komunistickém převratu začal s několika přáteli vydávat samizdatový časopis *Za pravdu*, čímž se připojil k protikomunistickému odporu. Poté co byla skupina ohrožena zatýkáním, se Karel Pecka rozhodl opustit Československo, ale při pokusu najít převaděče narazil na konfidenta Státní bezpečnosti Miloše Cettla, který ho nasměroval rovnou do rukou agentů StB. Karel Pecka byl po zatčení brutálně vyslýchán a nakonec odsouzen k jedenácti rokům odnětí svobody, z nichž většinu strávil v komunistických koncentračních táborech. Pobyt v těchto „nápravných zařízeních“ Karel Pecka přetavil v literární tvorbu, která je dodnes jedním z nejautentičtějších svědectví o zločinech komunismu. Po roce 1969 byl Karel Pecka znovu perzekvován a jeho dílo nesmělo v oficiálních nakladatelstvích vycházet. Ke čtenářům se tak dostalo až po roce 1989.